

Paweł Lubiewski

Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie
Wydział Bezpieczeństwa i Nauk Prawnych
e-mail: p.lubiewski@wspol.edu.pl

Aneta Drózdź

Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie
e-mail: aneta.drozd@vp.pl

Zagrożenie – rozważania na gruncie teorii

STRESZCZENIE

W niniejszym artykule przedstawiono zasadnicze zagadnienia dotyczące procesu identyfikacyjnego pojęcia „zagrożenie” oraz jego związków z wyzwaniem i ryzykiem. W oparciu o wnioski z przeglądu literatury dotyczącej przedmiotu rozważań przedstawiono podział zagrożeń oraz ich źródła i negatywne konsekwencje. Opracowanie prezentuje również cechy charakterystyczne zagrożeń. Praca przedstawia także poglądy autorów w zakresie kategoryzowania zagrożeń oraz syntetycznego przedstawienia zagadnień „nowych zagrożeń”. Prezentacja rozważań odbywa się w trzech klasycznych perspektywach, a mianowicie zagrożeń: jednostki, społeczeństwa i państwa.

Słowa kluczowe: zagrożenie, bezpieczeństwo, wyzwanie, ryzyko, jednostka, społeczeństwo, państwo.

Wprowadzenie

Zagrożenie jest antonimem bezpieczeństwa¹, które w *Słowniku języka polskiego* określane jest jako stan niezagrożenia, spokoju, pewności².

Wszechobecność zagrożeń sprawia, że dziś „znajdujemy się między młotem a kowadłem – z jednej strony czujemy bezradność wobec wielu zagrożeń: ewentualnych aktów terroryzmu, przestępczości, kataklizmów, chorób, a z drugiej zdajemy sobie sprawę, że wiele zależy od nas, od naszych zachowań i działań. Nie chcemy akceptować niepewności i nieuchronno-

¹ Szerzej: B. Kaczmarczyk, B. Wiśniewski, R. Gwardyński, *Security of an individual*, „Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Witelona w Legnicy” 2018, nr 3(28), s. 67–78; R. Gwardyński, *Interdyscyplinarne aspekty bezpieczeństwa – zarys teorii problemu*, „Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Witelona w Legnicy” 2017, nr 3(24), s. 54–56.

² *Słownik języka polskiego*, t. I, red. M. Szymczak, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1978–1981, s. 147.

ści zdarzeń, wolimy wierzyć, że mamy kontrolę nad naszym życiem. Bezpieczeństwo wraz ze zdrowiem to wartości, które ludzie akceptują *en masse*”³.

W języku potocznym termin „zagrożenie” jest „intuicyjnie zrozumiały i związany z obawą człowieka dotyczącą utraty wartości takich jak: zdrowie, życie, swoboda, wolność czy dobra materialne”⁴. Jednakże w literaturze przedmiotu różne źródła różnie definiują ten termin”⁵.

Podejmując próbę uporządkowania rozważań na temat tego, czym jest zagrożenie, należy w pierwszej kolejności odwołać się do *Słownika języka polskiego*, który określa je jako sytuację lub stan, które komuś zagrażają lub w których ktoś czuje się zagrożony, także: ktoś, kto stwarza taką sytuację”⁶.

W *Małym słowniku języka polskiego* słowo „zagrozić” tłumaczone jest jako zapowiedź czegoś pod groźbą, stwarzanie stanu niebezpieczeństwa, stawianie się groźnym, niebezpiecznym dla kogoś⁷. Wychodząc z powyżej przedstawionych w sposób lapidarny definicji, należy sięgnąć po nieco szerszy zakres interpretowania tego pojęcia, uwzględniając terminy pozostające z nim w ścisłym związku, takie jak „wyzwanie” i „ryzyko”⁸.

W myśl wielkiego *Słownika poprawnej polszczyzny* wyzwanie traktowane jest jako „wypowiedź, także skomplikowana sprawa, sytuacja itp., zmuszające kogoś do podjęcia się trudnego zadania”⁹.

Równie powszechnie dostępna *Biała Księga bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej* definiuje wyzwanie bezpieczeństwa jako „sytuacje problemowe generujące dylematy decyzyjne, przed jakimi stoi podmiot w rozstrzygnięciu spraw bezpieczeństwa. Niewłaściwie zaadresowane lub niepodjęte wyzwania bezpieczeństwa mogą w efekcie przekształcić się w realne zagrożenia bezpieczeństwa”¹⁰.

Interesujące stanowisko dotyczące identyfikacji zagrożeń prezentuje Stanisław Śladkowski, który uważa, że zagrożenie to sytuacja, w której „zachodzi możliwość zaistnienia obrażeń człowieka oraz powstania szkód materialnych w środowisku lub ich kombinacji spowodowanych przez czynniki materialne lub ich zespoły: obciążenia, zaburzenia, zniszczenia, zanieczyszczenia i skażenia. Zjawisko to, objawiające się w sferze materialnej, wiedzie do obniżenia poziomu egzystencji społeczeństwa, ograniczenia aktywności ekonomicznej, uszczuplenia dobrobytu wskutek strat, które trzeba rekompensować”¹¹.

Próbę definiowania pojęcia „zagrożenie” podjął także Brunon Hołyst, który z psychologicznego punktu widzenia traktuje zagrożenie, jako „sytuację trudną, która ma miejsce

³ M. Ślusarczyk, M. Grażawski, *Bezpieczeństwo publiczne w świetle orzecznictwa sądowego i opinii mieszkańców miasta i powiatu bielskiego*, Bielsko-Biała 2008, s. 3.

⁴ Szerzej: B. Wiśniewski, J. Falecki, *System zarządzania kryzysowego państwa, w tym Sił Zbrojnych RP*, Bielsko-Biała 2009, s. 17.

⁵ B. Wiśniewski, *System bezpieczeństwa państwa. Konteksty teoretyczne i praktyczne*, Szczytno 2013, s. 31.

⁶ M. Szymczak, *Słownik języka polskiego*, t. I, Warszawa 1981, s. 147.

⁷ *Mały słownik języka polskiego*, red. S. Skorupka, H. Auderska, Z. Łempicka, Warszawa 1989, s. 965.

⁸ Szerzej: R. Kochańczyk, *Zarządzanie ryzykiem jako element kontroli zarządczej w Policji*, „Roczniki Administracji i Prawa” 2019, tom I, s. 239–253.

⁹ *Wielki słownik poprawnej polszczyzny Q–Ż*, red. A. Markowski, Wydawnictwo PWN, Warszawa 2006.

¹⁰ *Biała Księga bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2013, s. 248.

¹¹ S. Śladkowski, *Bezpieczeństwo ekologiczne Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2003, s. 27.

wtedy, gdy pojawia się obawa o utratę wartości wysoko cenionej przez podmiot (życie, kariera, dochody, obiekt miłości)”¹².

Z kolei Franz-Xaver Kaufmann postrzega zagrożenie, jako „możliwość wystąpienia jednego z negatywnie wartościowanych zjawisk”¹³.

W powyższym kontekście interesujące wydaje się to, że zagrożenie może być postrzegane w różnych wymiarach, na przykład:

- „stan braku bezpieczeństwa (istnienie niebezpieczeństwa) – występuje wówczas, gdy istnieje duże rzeczywiste zagrożenie, a jego postrzeżenie jest prawidłowe,
- stan obsesji – występuje wówczas, gdy nieznaczne zagrożenie postrzegane jest, jako duże,
- stan fałszywego bezpieczeństwa – gdy zagrożenie jest poważne, a jest postrzegane jako niewielkie,
- stan bezpieczeństwa – ma miejsce wówczas, gdy zagrożenie zewnętrzne jest niewielkie, a jego postrzeżenie jest prawidłowe”¹⁴.

Zagrożenia to „zjawiska fizyczne lub społeczne powodujące stan niepewności i obaw, czyli naruszające poczucie bezpieczeństwa. Ponieważ poczucie bezpieczeństwa dotyczy wszystkich dziedzin życia i działalności człowieka, tworząc wielowymiarowy wektor komfortu psychicznego ludzi «czujących się bezpiecznymi», stąd też i zagrożenia tegoż bezpieczeństwa obejmują całe spektrum zjawisk odbierających ten komfort w poszczególnych dziedzinach życia i działalności bądź ich różnorodnej konfiguracji”¹⁵.

Po tym syntetycznym przeglądzie definicji przyjmijmy na potrzeby niniejszych rozważań – za Ryszardem Ziębą – że zagrożenie to „pewien stan psychiki lub świadomości wywołany postrzeżeniem zjawisk, które oceniane są jako niekorzystne lub niebezpieczne”¹⁶. To oczywiście jedna z wielu definicji zagrożeń.

Konteksty zagrożeń

Wnioski z przytoczonych powyżej definicji pozwalają na stwierdzenie, że wszelkie czynności podejmowane w celu poszukiwania potencjalnych zagrożeń, a następnie przeciwdziałanie nim, stanowią połowiczne podejście do kształtowania bezpieczeństwa. Należy podkreślić, że tak samo ważne jest rozpoznawanie pojawiających się szans, z których należy korzystać, jak i prawidłowa identyfikacja wyzwań, które należy podejmować.

Nieco inne stanowisko zajmuje Marian Kozub, wnioskując stwierdzeniem, że „język wyzwań będzie [...] językiem prognozowania. Wyzwaniem będzie tym samym wszystko, co może się zdarzyć, a z czym podmiot będzie musiał się liczyć, wziąć pod uwagę przy projektowaniu własnych postaw, działań”¹⁷. Koncepcja powyższego autora wskazuje na stałą

¹² *Encyklopedyczny słownik psychiatrii*, red. L. Korzeniowski, S. Pużyński, Warszawa 1986, s. 535.

¹³ F. X. Kaufmann, *Sicherheit als soziologisches und sozialpolitisches Problem*, Stuttgart 1970, s. 167.

¹⁴ D. Frei, *Sicherheit: Grundfragen der Weltpolitik*, Verlag W. Kohlhammer, Stuttgart 1977, s. 17–21.

¹⁵ P. Guła, J. Prońko, B. Wiśniewski, *Zarządzanie informacją w sytuacjach kryzysowych*, Bielsko-Biała 2009, s. 13.

¹⁶ R. Zięba, *Kategoria bezpieczeństwa w nauce o stosunkach międzynarodowych* [w:] *Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX wieku*, red. D. B. Bobrow, E. Halizak, R. Zięba, Warszawa 1997, s. 4.

¹⁷ M. Kozub, *Bezpieczeństwo świata w pierwszych dekadach XXI wieku – charakter konfliktów przyszłości* [w:] *Współczesny wymiar terroryzmu*, red. Z. Piątek, materiały z konferencji naukowej, Zielonka, 5 października 2006 roku, s. 14.

potrzebę poddawania analizie stanu obecnego zagrożeń, które w sposób mniej bądź bardziej precyzyjny umożliwi przewidzieć sytuacje godzące w system bezpieczeństwa państwa.

Innym nie mniej ważnym terminem mogącym mieć wpływ na poziom bezpieczeństwa jest definicja „ryzyka”. Według Maryli Goszczyńskiej „[...] ryzyko wiąże się z możliwością strat, szkód oraz że ryzyko jest odczuwane jako wzrastające, gdy zwiększa się wielkość strat oraz prawdopodobieństwo ich poniesienia [...]”¹⁸. Warto również odwołać się do słów Ryszarda Studenskiego, który twierdzi, „[...] że zagrożenie jest tym, co może spowodować wypadek, chorobę lub szkodę, natomiast ryzyko uwzględnia zarówno wielkość szkody, jak i prawdopodobieństwo jego wystąpienia. Zagrożenie musimy zidentyfikować, a ryzyko oszacować”¹⁹. Przywołany powyżej autor traktuje definicję ryzyka również jako niepewność odnoszącą się do wyniku podejmowanego działania, wyniku świadomej decyzji o potencjalnej stracie lub szkodzie, podjęcie działania o nieznanym, niepewnym lub problematycznym wyniku z narażeniem się na niebezpieczeństwo, szkodę lub stratę”²⁰. W *Leksykonie wiedzy wojskowej* ryzyko traktowane jest jako swego rodzaju „przedsięwzięcie, którego wynik jest nieznan, problematyczny”²¹.

W kontekście powyżej przywołanych definicji należy wnioskować, że istotne z punktu widzenia działań na rzecz bezpieczeństwa jest szacowanie, a następnie redukcjonowanie ryzyka wynikającego z własnej aktywności.

Wychodząc z tak ogólnej charakterystyki pojęć, dostrzec można, że to, w jaki sposób zostanie oszacowane ryzyko wystąpienia zagrożenia, w dużej mierze zależy od subiektywnej oceny poszczególnych jednostki. Sposób, w jaki człowiek odbiera świat zewnętrzny, uzależniony jest w dużym stopniu od jego wewnętrznych odczuć powodowanych wiedzą, doświadczeniami, a niekiedy w sposób irracjonalny nawet urojeniami. W zależności od podstawowych potrzeb i wartości danego podmiotu będą kształtowały się jego relacje z otoczeniem. Bo przecież przeciętna jednostka zagrożenie będzie rozumiała potocznie, jako pojęcie przeciwstawne do bezpieczeństwa, pojawiające się w momencie, w którym ważne dla danego podmiotu wartości zaczynają być trudno dostępne (deficytowe), doznają uszczerbku lub przestają być osiągalne²².

Właściwości zagrożeń

Warto w tym miejscu zauważyć, że o pełnym wymiarze bezpieczeństwa decyduje poziom zaspokojonych potrzeb społecznych wynikających z funkcji życiowych od najbardziej podstawowych do potrzeb wyższego rzędu, które aktywizują się dopiero po zaspokojeniu niższych²³.

W kontekście rozważań przedstawionych do tej pory, uwzględniając właściwości zagrożeń, zauważyć należy, że istnieje wiele źródeł ich występowania. Prawdopodobieństwo zagrożeń określa uprawniony podmiot, tzn. człowiek, grupa społeczna, naród bądź

¹⁸ M. Goszczyńska, *Człowiek wobec zagrożeń, psychologiczne uwarunkowania oceny i akceptacji ryzyka*, Warszawa 1997, s. 32.

¹⁹ Zob. R. Studenski, *Kierowanie firmą bez wypadków i chorób zawodowych*, Tarnobrzeg 2000, s. 22.

²⁰ Zob. Z. Ratajczak, *Kontrowersje wokół pojęcia ryzyka. Źródła i konsekwencje* [w:] *Zachowanie się w sytuacjach ryzyka*, red. R. Studenski, Katowice 2004, s. 14.

²¹ *Leksykon wiedzy wojskowej*, Warszawa 1979, s. 383.

²² Szerzej: W. Fehler, *Percepcja zagrożeń* [w:] *Bezpieczeństwo w teorii i badaniach naukowych*, red. B. Wiśniewski, Szczytno 2011, s. 27.

²³ Szerzej: B. Wiśniewski, *System bezpieczeństwa państwa. Konteksty teoretyczne i praktyczne*, Szczytno 2013, s. 42.

wszystkie narody. Każdy z osobna weryfikuje stan otaczającej go rzeczywistości, a tym samym analizuje poziom bezpieczeństwa. Potencjalność wystąpienia niepożądanych sytuacji powoduje, że poczynając od jednostki przez instytucje państwowe, po organizacje międzynarodowe, podejmowane są szeroko rozumiane środki zaradcze w celu ich ewentualnego zredukowania.

W piśmiennictwie odnoszącym się do przedmiotu rozważań można znaleźć wieloraką typologię zagrożeń. Uzasadnieniem tak wieloznacznego postrzegania powyższego zagadnienia jest wciąż dyskusyjny subiektywizm postrzegania bezpieczeństwa i wielu zagrożeń.

Do najbardziej powszechnych źródeł zagrożeń zaliczyć można: siły natury (związane ze środowiskiem przyrodniczym, które w konsekwencji wywołać mogą klęski żywiołowe, epidemie chorób zakaźnych ludzi i zwierząt oraz awarie techniczne), awarie techniczne (związane z infrastrukturą stworzoną przez człowieka, które w rezultacie spowodować mogą katastrofy techniczne i ekologiczne oraz epidemie chorób zakaźnych ludzi i zwierząt), konflikty społeczne (wewnątrz danej społeczności oraz z otaczającymi ją społecznościami, które doprowadzić mogą do wojny wewnętrznej, zewnętrznej, terroryzmu, przestępczości, bezrobocia oraz biedy)²⁴. Z powyższego przykładu podziału źródeł zagrożeń wynika jednoznacznie, że wszelkie sytuacje niebezpieczne dla ludzi i środowiska pojawiają się poprzez działania sił natury lub działalność człowieka²⁵.

Kolejną istotną kwestią, która pojawia się w toku rozważań nad typologią zagrożeń, jest ich podział na niemilitarne i militarne. Niewątpliwie jest to jeden z najbardziej powszechnych kryteriów podziału powyższego zagadnienia. Z uwagi na szczególne miejsce w piśmiennictwie dotyczącym przedmiotu rozważań powyższy podział często stanowi punkt wyjścia do prowadzenia wielu badań nad bezpieczeństwem.

Przedstawiając zasadnicze właściwości zagrożeń, nie sposób pominąć – co zauważył Witold Pokruszyński – że „istotną cechą zagrożeń jest ich zmienność. Rozwój pewnych dziedzin techniki i nauki powoduje, że należy obawiać się rzeczy, które kiedyś nie stanowiły problemu, a dzisiaj niosą ze sobą niebezpieczeństwo. Jednocześnie w obecnych czasach nie podejmujemy działań zaradczych na niektóre zjawiska kiedyś wywołujące poczucie lęku i strachu”.²⁶ Dlatego tak istotne jest nieustanne analizowanie poziomu zagrożeń, poszukiwanie ich źródeł i dokonywanie bieżącej klasyfikacji nowo pojawiających się. Formułowanie szczegółowych kryteriów w konsekwencji pozwala na precyzyjniejszy podział i bardziej wnikliwą charakterystykę potencjalnych zagrożeń.

W literaturze przedmiotu można znaleźć podział zagrożeń bezpieczeństwa w oparciu o kryterium przedmiotowe i podmiotowe. Pierwsze, z racji swojej złożoności, często przyjmuje wiele form.

Według kryterium przedmiotowego na przykład Włodzimierz Fehler wyróżnia następujący podział zagrożeń: polityczne, ekonomiczne, militarne, ekologiczne, społeczne, kulturowe, informacyjne²⁷. Ryszard Jakubczak i Józef Flis proponują natomiast podział zagrożeń

²⁴ Szerzej: J. Prońko, B. Wiśniewski, *Klasyfikacja zagrożeń* [w:] *Administracja publiczna w systemie przeciwdziałania nadzwyczajnym zagrożeniom dla ludzi i środowiska*, red. K. Liedel, J. Prońko, B. Wiśniewski, Bielsko Biala–Warszawa 2007, s. 14.

²⁵ Ibidem, s. 11.

²⁶ Szerzej: W. Pokruszyński, *Bezpieczeństwo narodowe u progu XXI wieku*, „Zeszyty Naukowe AON” 2008, nr 1, s. 27.

²⁷ Szerzej: W. Fehler, *Zagrożenie – kluczowa kategoria teorii bezpieczeństwa* [w:] *Współczesne postrzeganie bezpieczeństwa*, red. K. Jałoszyński, B. Wiśniewski, T. Wojtuszek, Bielsko-Biala 2007, s. 38–39.

na: polityczne, militarne, gospodarcze, ekologiczne, terroryzm i społeczne (społeczno-kulturowe)²⁸. Według Włodzimierza Fehlera powyższą klasyfikację zagrożeń należy uzupełnić o co najmniej trzy inne podziały, takie jak: militarne i niemilitarne, realne i potencjalne, wewnętrzne i zewnętrzne²⁹.

Z kolei Jacek Pawłowski stoi na stanowisku, że współcześnie zagrożenia można podzielić na: potencjalne i realne, zewnętrzne i wewnętrzne, subiektywne i obiektywne, militarne i niemilitarne, kryzysowe i wojenne³⁰.

Kolejnym zagadnieniem wymagającym nowego spojrzenia wydaje się kryterium podmiotowe, według którego Bernard Wiśniewski wyodrębnia zagrożenia bezpieczeństwa międzynarodowego, zagrożenia bezpieczeństwa państwa oraz zagrożenia bezpieczeństwa jednostki³¹.

Z uwagi na rozwój naukowo-techniczny, otwartość granic³², a także wytwarzanie i składowanie coraz to nowszych środków walki wymienić należy zagrożenia niemilitarne, w których skład wchodzi m.in. awarie w procesach technologicznych, awarie nuklearne, awarie na terenie obiektów wojskowych, zniszczenia zapór i ujęć wodnych (bądź ich skażenie), awarie, wypadki i katastrofy w transporcie lotniczym, morskim i lądowym³³.

Eugeniusz Nowak dzieli zagrożenia niemilitarne na dwie grupy: zagrożenia spowodowane siłami natury (katastrofy naturalne) oraz zagrożenia wywołane działalnością człowieka (awarie techniczne, zdarzenia – niepokoje społeczne, akty terroru)³⁴.

Stanisław Dworecki przytacza podział zagrożeń ze względu na źródła przyczyn sprawczych doprowadzających do powstania zagrożenia. Wyróżnia w nim zagrożenia zewnętrzne i wewnętrzne. Pierwsze dotyczą naruszenia zasad, takich jak nienaruszalność granic, nieingerencja w sprawy wewnętrzne przez inne państwa, natomiast drugie odnoszą się do wszelkich działań powodujących destabilizację i naruszenie podstawowych wartości, to znaczy jakości i warunków życia, niezależności politycznej, suwerenności³⁵.

Nieco inną klasyfikację prezentuje Romuald Grocki, który dokonuje podziału zagrożeń na naturalne (geologiczne i klimatyczne), techniczne (awarie urządzeń technicznych, katastrofy i pożary) oraz inne zagrożenia (terroryzm, działania militarne, epidemie, wydarzenia społeczne, wyniki błędu człowieka, szkody wyrządzone przez owady i gryzonie)³⁶.

Oddzielną grupę zagrożeń stanowią te, które określane są mianem „nadmierzających zagrożeń dla ludzi i środowiska”. Należą do nich te zagrożenia, którym „nie potrafimy się przeciwstawić pojedynczo. Aby ponieść jak najmniejsze straty w wyniku ich wystąpienia

²⁸ Szerzej: R. Jakubczak, J. Flis, *Bezpieczeństwo narodowe Polski w XXI wieku. Wyzwania i strategie*, Bellona, Warszawa 2006, s. 110–114.

²⁹ Szerzej: W. Fehler, *Zagrożenie – kluczowa kategoria teorii bezpieczeństwa...*, s. 42.

³⁰ J. Pawłowski: *Strategiczne dylematy początku XXI wieku [w:] Współczesne postrzeganie bezpieczeństwa...*, s. 54.

³¹ Szerzej: W. Fehler W., *Percepcja zagrożeń...*, s. 32.

³² Szerzej: P. Lubiewski, *The Evolving Protection of Borders of Reborn Second Republic of Poland*, „Internal Security” 2018, nr 1/2, s. 53–66; P. Lubiewski, *Nielegalna migracja*, Część I, Szczytno 2016.

³³ Szerzej: Z. Sabak, J. Królikowski, *Ocena zagrożeń bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2000, s. 99.

³⁴ Szerzej: E. Nowak, *Zarządzanie kryzysowe w sytuacjach zagrożeń niemilitarnych*, Warszawa 2007, s. 21.

³⁵ Szerzej: S. Dworecki, *Zagrożenia bezpieczeństwa państwa*, Warszawa 1994, s. 24–28.

³⁶ Szerzej: R. Grocki, *Vademecum zagrożeń*, Warszawa 2003, s. 9–10.

oraz jak najszybciej przywrócić stan normalnego funkcjonowania danej społeczności musimy podjąć wspólne działania. Przeciwstawienie się tego typu zagrożeniom wydaje się być jedną z zasadniczych przesłanek kształtowania się społeczeństw i państw³⁷. Warto w tym miejscu zauważyć, że „we współczesnych czasach najgroźniejsze są [...] nadzwyczajne zagrożenia [...] ze względu na rodzaj i właściwości substancji uwalnianych do otoczenia oraz na liczbę obiektów czy to stałych (elektrownie, zakłady przemysłowe itp.), czy ruchomych (środki transportu kolejowego, drogowego bądź wodnego), wykorzystywane przez cywilizację techniczną”³⁸.

Interesujący wydaje się podział zagrożeń proponowany przez Bernarda Wiśniewskiego ze względu na „bezpośrednie lub pośrednie destrukcyjne oddziaływania na podmiot”³⁹.

Wszystkie powyżej przytoczone typologie zagrożeń bezpieczeństwa wyraźnie wskazują na szerokie spektrum interpretowania powyższego zagadnienia. Prezentowanie dociekań w tym zakresie dowodzi, że działalność społeczeństwa w sferze bezpieczeństwa jest nieodłącznym elementem zorganizowanego życia. Z powyższego wynika również, że w postrzeganiu zagrożeń poza subiektywnym odbiorem świata zewnętrznego konieczny jest obiektywizm poparty wiedzą, doświadczeniem i wykorzystywaniem właściwych metod badawczych⁴⁰. Umożliwi on szersze i racjonalne zobrazowanie obszaru potencjalnych zagrożeń, pozwoli na skuteczne kierowanie systemem bezpieczeństwa, a w konsekwencji zapewni przetrwanie i rozwój ludzkiej populacji.

„Nowe (?) zagrożenia”

W świetle przedstawionych do tej pory poglądów warto zwrócić uwagę na coraz to nowe, nietypowe zagrożenia, których źródłem są trudne do zidentyfikowania podmioty. Najlepszym przykładem zagrożenia dla bezpieczeństwa globalnego jest międzynarodowy terroryzm⁴¹, który przybiera coraz to więcej nowszych form i metod działania. Na przestrzeni ostatnich lat nietrudno zauważyć gwałtowny rozwój tego zjawiska. Nieustannie podejmowane badania naukowe ułatwiają właściwe ukierunkowanie działań oraz wprowadzanie niezbędnych zmian umożliwiających prawidłowe funkcjonowanie systemów bezpieczeństwa.

Innym nie mniej ważnym zagrożeniem na skalę światową jest proliferacja broni masowego rażenia. Nieustający rozwój technologii potrzebnej do wytworzenia tego rodzaju narzędzia sprawia, że coraz bardziej możliwe jest skonstruowanie jej poza wyspecjalizowanymi ośrodkami. Powyższa sytuacja powoduje, że znacznie rośnie prawdopodobieństwo jej użycia.

³⁷ *Administracja publiczna w systemie przeciwdziałania nadzwyczajnym zagrożeniom dla ludzi i środowiska*, red. K. Liedel, J. Prońko, B. Wiśniewski, Bielsko-Biała 2007, s. 5.

³⁸ S. Śladkowski, op. cit., s. 30–31; *Raport o stanie środowiska w Polsce*, <http://www.gios.gov.pl/pl/stan-srodowiska/raporty-o-stanie-srodowiska>, dostęp: 12.12.2019 r.; *Raport o nadzwyczajnych zagrożeniach ludzi i środowiska na terenie kraju*, OCK, Warszawa 1989.

³⁹ B. Wiśniewski et al., *Bezpieczeństwo procesów decyzyjnych*, Wrocław 2018, s. 10.

⁴⁰ Szerzej: B. Wiśniewski, S. Zalewski, *Bezpieczeństwo wewnętrzne RP w ujęciu systemowym i zadań administracji publicznej*, Bielsko-Biała 2006, s. 46.

⁴¹ Szerzej: P. Lubiewski, *Krótką historia terroryzmu*, „Perspektiva. Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne” 2018, nr 2(33), s. 33–37.

Istotnym z punktu widzenia skali problemu dla obiektów specjalnych są nadal aktualne zagrożenia dywersyjne⁴² i sabotażowe⁴³. Zdając sobie sprawę z istoty problemu, należy podkreślić, że tego typu działania mogą prowadzić do niepożądanego wpływu na różnorodne decyzje organów państwowych, które w konsekwencji mogą doprowadzić do silnego naruszenia bezpieczeństwa państwa. Innym potencjalnym celem działań dywersyjnych lub sabotażowych mogą stać się na przykład wszelkie ośrodki przemysłowe posiadające wysokotoksyczne środki chemiczne. Każda ewentualna awaria elementu aparatury technicznej może doprowadzić do poważnego skażenia chemicznego terenu.

Należy także zauważyć, że zaangażowanie Polski w walkę z terroryzmem jest powodem wzrostu prawdopodobieństwa wystąpienia zagrożenia tej kategorii na terenie kraju. Jednym z ważniejszych problemów, z którym mierzy się obecnie Europa, jest niekontrolowany napływ imigrantów, który generuje w perspektywie czasu szereg zagrożeń o charakterze społecznym.

Innym przykładem nowych zagrożeń jest wykorzystanie tzw. dronów jako niebezpiecznego narzędzia, które zintegrowane z materiałem wybuchowym może spowodować poważne straty. Sposób użycia może zależeć od rodzaju zastosowania, a skutki mogą okazać się nie do przewidzenia. W zależności od celu działania, przebiegu prowadzonego zamachu – może każdorazowo przyjmować inną formę i zasięg. Należy zaznaczyć, iż powyższa forma zamachu stanowić może ogromne zagrożenie dla obiektów i miejsc ochronianych oraz trudno dostępnych, których tradycyjna forma zabezpieczenia może okazać się niewystarczająca bądź nieskuteczna. Powyższe działanie może służyć na przykład destabilizacji pracy ważnej dla funkcjonowania państwa części infrastruktury, grozić utratą zdrowia lub życia osób w nim przebywających, a w konsekwencji obezwładnić system bezpieczeństwa państwa. Jednocześnie użycie zdalnie sterowanego modelu latającego sprawia, że trudniej zidentyfikować zamachowca, ustalić jego pochodzenie jak również przewidzieć dalsze plany. Dlatego zapobieganie tego typu zagrożeniom lub przeprowadzenie skutecznego kontrataku jest niezmiernie trudne, a przygotowanie odpowiedniego środka zaradczego stanowi wyzwanie dla wszystkich organizacji i instytucji powołanych na rzecz bezpieczeństwa.

Warto w tym miejscu zaznaczyć, że rozwój współczesnej technologii istotnie wpłynął na rozwój cyberterroryzmu w sieci. Newralgiczne dla prawidłowego funkcjonowania państwa systemy informatyczne i bazy danych stały się atrakcyjne dla włamywaczy komputerowych. Często umiejętność pozyskania nieuprawnionych informacji lub wejście w określone systemy elektroniczne stanowią źródło dochodu niektórych ludzi. Tworzenie systemów zabezpieczających przed dostępem osób trzecich jest tylko jednym ze środków walki ze sprawcami włamań przede wszystkim w Internecie, ale nie tylko w tej sieci. Niejednokrotnie jednak – jak pokazuje czas – zostają one pokonane i zagrożenie wraca w nowej odsłonie. W konsekwencji wszelkie błędy i niedociągnięcia, a także brak przewidywania zagrożeń na tej płaszczyźnie mogą spowodować paraliż mechanizmów zaprojektowanych do zapewnienia bezpiecznego funkcjonowania państwa.

Innym potencjalnym źródłem zagrożeń może być epidemia nieuleczalnych chorób. W porównaniu do wyżej wymienionych zagrożeń żadna strategia bezpieczeństwa państwa nie wydaje się być w pełni przygotowana na ewentualność takiego wystąpienia. Przykładem

⁴² Szerzej: *Właściwości dywersji i jej zwalczania. Zarys problemu*, red. R. Jakubczak i B. Wiśniewski, MSWiA, Warszawa 2006.

⁴³ Szerzej: B. Wiśniewski, *Zwalczanie terroryzmu, dywersji i sabotażu*, „Biuletyn Centralnego Ośrodka Szkolenia Straży Granicznej” 2004, nr 2, s. 45–55.

jest choćby potencjalny problem wybuchu epidemii w związku z napływem do Unii Europejskiej afrykańskich imigrantów, których niemały odsetek to nosiciele chorób, takich jak HIV, kiła czy żółtaczka⁴⁴, nie zapominając o afrykańskim źródle wirusa ebola.

Konkluzje

Wysoce trafne wydaje się stwierdzenie, że lista zagrożeń nie jest i nie może być zamknięta. Kolejne nowe zagrożenia mogą ujawniać się stopniowo lub nagle w określonych wytworach i wynikach ludzkiej działalności. Historia współczesnej cywilizacji wielokrotnie pokazała, jak nieprzewidywalne są zagrożenia naturalne i równie nieprzewidywalna w konsekwencjach jest destrukcyjna działalność człowieka. Zatem niezwykle ważna jest działalność nie tylko instytucji rządowych, ale i pozarządowych, ukierunkowana na permanentną diagnozę środowiska bezpieczeństwa oraz ciągłe działania mające na celu doskonalenie mechanizmów mających chronić człowieka przed współczesnymi, coraz bardziej złożonymi zagrożeniami

Na zakończenie prezentowanych rozważań należy podnieść, że przedstawiony powyżej ogólny zarys wiedzy z pewnością nie wyczerpuje złożonej tematyki zagrożeń. Może być jednak punktem wyjścia w dyskusji nad dalszym procesem poznawczym w obszarze bezpieczeństwa współczesnego człowieka, a także dać impuls do pogłębiania analiz ukierunkowanych na diagnozowanie stanu bezpieczeństwa współczesnego państwa w celu identyfikowania nie tylko już istniejących, lecz także dopiero rodzących się zagrożeń.

Bibliografia

- Balcerowicz B., *Wybrane problemy obronności państwa, materiał studyjny*, WKO, Warszawa 2002.
- Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX wieku*, red. D.B. Bobrow, E. Halizak, R. Zięba, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa 1997.
- Bezpieczeństwo narodowe Polski w XXI wieku. Wyzwania i strategie*, red. R. Jakubczak, J. Flis J., Bellona, Warszawa 2006.
- Biała Księga Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, BBN, Warszawa 2013.
- Dworecki S., *Zagrożenia bezpieczeństwa państwa*, AON, Warszawa 1994.
- Frei D., *Sicherheit: Grundfragen der Weltpolitik*, Verlag W. Kohlhammer, Stuttgart 1977.
- Goszczyńska M., *Człowiek wobec zagrożeń, psychologiczne uwarunkowania oceny i akceptacji ryzyka*, Wyd. „Żak”, Warszawa 1997.
- Grocki R., *Vademecum zagrożeń*, Bellona, Warszawa 2003.
- Guła P., Prońko J., Wiśniewski B., *Zarządzanie informacją w sytuacjach kryzysowych*, Wyższa Szkoła Administracji, Bielsko-Biała 2009.

⁴⁴ Informacje zaczerpnięte ze strony internetowej: <http://www.rynekzdrowia.pl/Serwis-Choroby-Zakazne/Niemcy-pojawiaja-sie-choroby-zakazne-niepotykane-od-dziesiatkow-lat,175011,1017.html>, dostęp: 10.12.2019 r.

- Gwardyński R., *Interdyscyplinarne aspekty bezpieczeństwa – zarys teorii problemu*, „Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Witelona w Legnicy”, nr 3(24)/2017.
- <http://www.rynekzdrowia.pl/Serwis-Choroby-Zakazne/Niemcy-pojawiaja-sie-choroby-zakazne-niepotykaned-od-dziesiatkow-lat,175011,1017.html>, dostęp: 10.12.2019 r.
- Kaczmarczyk B., Wiśniewski B., Gwardyński R., *Security of an individual*, „Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Witelona w Legnicy”, nr 3(28)/2018.
- Kaufmann F. X., *Sicherheit als soziologisches und sozialpolitisches Problem*, Georg Thieme Verlag, Stuttgart 1970.
- Kochańczyk R., *Zarządzanie ryzykiem jako element kontroli zarządczej w Policji*, „Roczniki Administracji i Prawa” 2019, tom I.
- Korzeniowski L., Pużyński S., *Encyklopedyczny słownik psychiatrii*, Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich, Warszawa 1986.
- Leksykon wiedzy wojskowej*, MON, Warszawa 1979.
- Liedel K., Prońko J., Wiśniewski B., *Administracja publiczna w systemie przeciwdziałania nadzwyczajnym zagrożeniom dla ludzi i środowiska*, Wyższa Szkoła Administracji – Centrum Badań nad Terroryzmem Collegium Civitas, Bielsko Biała-Warszawa 2007.
- Lubiewski P., *Krótką historia terroryzmu*, „Perspektiva. Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne” 2018, nr 2(33).
- Lubiewski P., *Nielegalna migracja. Część I*, Wyższa Szkoła Policji, Szczytno 2016.
- Lubiewski P., *The Evolving Protection of Borders of Reborn Second Republic of Poland*, „Internal Security” 2018, nr 1(2).
- Wielki słownik poprawnej polszczyzny Q–Ż*, red. A. Markowski, Wydawnictwo PWN, Warszawa 2006.
- Nowak E., *Zarządzanie kryzysowe w sytuacjach zagrożeń niemilitarnych*, AON, Warszawa 2007.
- Materiały z konferencji naukowej*, red. Z. Piątek, Zielonka, 5 października 2006 roku.
- Pokruszyński W., *Bezpieczeństwo narodowe u progu XXI wieku*, „Zeszyty Naukowe AON” 2008, nr 1.
- Raport o nadzwyczajnych zagrożeniach ludzi i środowiska na terenie kraju*, Obrona Cywilna Kraju, Warszawa 1989.
- Raport o stanie środowiska w Polsce*, <http://www.gios.gov.pl/pl/stan-srodowiska/raporty-o-stanie-srodowiska>, dostęp: 12.12.2019 r.
- Skorupka S., Auderska H., Łempicka Z., *Mały słownik języka polskiego*, PWN, Warszawa 1989.
- Stańczyk J., *Współczesne pojmowanie bezpieczeństwa*, Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 1996.
- Studenski R., *Kierowanie firmą bez wypadków i chorób zawodowych*, Wydawnictwo Tarbonus, Tarnobrzeg 2000.
- Szymczak M., *Słownik języka polskiego*, t. I, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1981.
- Śladkowski S., *Bezpieczeństwo ekologiczne Rzeczypospolitej Polskiej*, AON, Warszawa 2003.

- Ślusarczyk M., Grążawski M., *Bezpieczeństwo publiczne w świetle orzecznictwa sądowego i opinii mieszkańców miasta i powiatu bielskiego*, Wyższa Szkoła Administracji, Bielsko-Biała 2008.
- Wiśniewski B., *Bezpieczeństwo w teorii i badaniach naukowych*, Wyższa Szkoła Policji, Szczytno 2011.
- Wiśniewski B., *Zwalczanie terroryzmu, dywersji i sabotażu*, „Biuletyn Centralnego Ośrodka Szkolenia Straży Granicznej” 2004, nr 2.
- Wiśniewski B., Falecki J., *System zarządzania kryzysowego państwa, w tym Sił Zbrojnych RP*, Wyższa Szkoła Administracji, Bielsko-Biała 2009.
- Wiśniewski B., *System bezpieczeństwa państwa. Konteksty teoretyczne i praktyczne*, Wyższa Szkoła Policji, Szczytno 2013.
- Wiśniewski B., Zalewski S., *Bezpieczeństwo wewnętrzne RP w ujęciu systemowym i zadań administracji publicznej*, Wyższa Szkoła Administracji, Bielsko-Biała 2006.
- Wiśniewski B. et al., *Bezpieczeństwo procesów decyzyjnych*, TUM, Wrocław 2018.
- Właściwości dywersji i jej zwalczania. Zarys problemu*, red. R. Jakubczak, B. Wiśniewski, MSWiA, Warszawa 2006.
- Współczesne postrzeganie bezpieczeństwa*, red. K. Jałoszyński, B. Wiśniewski, T. Wojtuszek, Wyższa Szkoła Administracji, Bielsko-Biała 2007.
- Zachowanie się w sytuacjach ryzyka*, red. R. Studenski, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2004.

SUMMARY

Paweł Lubiewski, Aneta Drózdź

Threat – theory-based considerations

This paper presents some basic issues related to the identification process of the concept of ‘threat’ and its connection to challenge and risk. Based on the conclusions drawn from literature on the subject, the classification of threats as well as their sources and negative consequences have been presented. The study also focuses on the characteristics of threats. It presents the views expressed by authors in the field on categorizing threats and presenting ‘new threats’ in a synthetic way. The presentation of the aforementioned considerations takes place in three classical perspectives, namely threats related to the individual, society and state.

Key words: threat, security, challenge, risk, individual, society, state.

Data wpływu artykułu: 12.12.2019 r.

Data akceptacji artykułu: 10.01.2020 r.